

Teorijske i psihometrijske značajke Myers-Briggs indikatora tipova (MBTI) i njihove implikacije za praktičnu upotrebu instrumenta

Filip Mlinarić

Filozofski fakultet u Zagrebu
Odsjek za psihologiju
ORCID: 0000-0001-7827-0009

SAŽETAK

ključne riječi: Jung, MBTI, ličnost, psihološki tipovi, valjanost

MBTI je instrument za procjenu ličnosti temeljen na Jungovoj teoriji psiholoških tipova. Specifičan je zbog oslanjanja na psihološku tipologiju umjesto na kontinuirane dimenzije ličnosti. Instrument je svoju primjenu našao prvenstveno u organizacijskom kontekstu te u kontekstu profesionalnog usmjeravanja, stoga je očekivano što najviše istraživačkih podataka postoji upravo u ta dva područja. Ne može se reći da dokazi o valjanosti i pouzdanosti u potpunosti podržavaju spomenute upotrebe instrumenta, kao ni zaključke koji se donose prilikom tih upotreba. Najveći problemi ovog instrumenta nalaze se u domeni konstruktne valjanosti te je upitna mogućnost interpretacije rezultata unutar Jungove teorije psiholoških tipova koju bi ovaj instrument trebao odražavati. Velika prednost ovog instrumenta upravo su opsežni normativni podaci proizašli iz njegove masovne upotrebe. Postoje prijedlozi reinterpretacije rezultata MBTI-a u teorijskim okvirima drugih i u većoj mjeri validiranih instrumenata za procjenu ličnosti, u svrhu povećanja smislenosti interpretacije MBTI upitnika, kao i mogućnosti korištenja velikog broja normativnih podataka u kontekstu drugih i empirijski bolje utvrđenih

ABSTRACT

key words: Jung, MBTI, personality assessment, typology, validity

MBTI is a personality assessment instrument, theoretically based on psychological types defined by Jung. It is specific for its' use of typology, instead of basing itself on continuous traits like most of the currently used personality inventories. The application of the instrument is most frequent in areas of organizational psychology, as well as in career counselling, which is where most of the normative data describing the instrument comes from. Evidence of reliability and validity of the instrument cannot be said to fully support the instruments' uses and interpretations stemming from those uses. Construct validity is probably the most evident issue of the instrument, and the justification of interpretation of the MBTI results within Jung's psychological type theory is questionable. The instrument itself being based in Jung's theory means that a lack of evidence for construct validity presents a great problem for the usage of the MBTI. Frequent use of the MBTI resulted in a wide array of normative data, which is probably the instruments' greatest advantage. There are certain propositions regarding alternative interpretations of MBTI results in the contexts of other, and more thoroughly validated person-

upitnika za procjenu ličnosti. Posebna zanimljivost ovog instrumenta upravo je njegovo oslanjanje na Jungovu tipologiju, čiji korijeni sežu daleko u povijest zapadne misli, oslanjajući se na discipline poput alkemije i astrologije.

ality inventories. This method would result in avoiding the construct validity issues related to MBTI and would also allow for usage of MBTI's normative data for evaluation of other personality inventories. An especially interesting feature of the MBTI is precisely its' reliance on Jung's psychological type theory, which is rooted deeply in the history of western thought, relying on such disciplines as astrology and alchemy.

POVIJEST I TEORIJSKA UTEMELJENOST INSTRUMENTA

Myers-Briggs Type Indicator ili MBTI, razvile su Isabel Briggs Myers i njena majka Katherine Cook Briggs (Briggs i Myers, 1998). Autorice nisu bile formalno obrazovane u području psihologije, psihijatrije ili statistike, međutim, pročitavši Jungovo djelo *Psihološki tipovi* (1977), smatrale su da bi ono što bismo danas nazvali psihometrijskim modelom Jungovog teorijskog okvira moglo biti vrlo korisno za utvrđivanje individualnih razlika u području ličnosti (Case i Phillipson, 2001). Tako su 1944. godine završile prvu verziju instrumenta, iako su ozbiljnija istraživanja i unaprjeđenja instrumenta, u statističkom i psihometrijskom smislu, uslijedila tek nakon Drugog svjetskog rata. Tek je 1975. godine MBTI postigao komercijalni uspjeh i postao široko dostupan (Case i Phillipson, 2001). U uvodnom će se dijelu pažnja posvetiti Jungovoj konceptualizaciji psihološke tipologije te ukazati na razliku njegovog teorijskog okvira i vremenski kasnije, ali i sadržajno izmijenjene verzije koja postaje osnovom MBTI instrumenta.

Osnovu Jungove tipologije čini ideja kretanja libida između dva pola, pri čemu Jung libidu ne pridaje seksualnu konotaciju, već ju promatra isključivo kao energiju. Ideju psiholoških tipova čini prirodna tendencija kretanja libida prema jednom od dva pola koja u svjesnom funkcioniranju pojedinca postaje preferencijom za jedan pol, što onda rezultira kvalitativno različitim tipovima ljudi (Omizo, 1978). Prvi skup polova odnosi se na stav osobe, pri čemu razlikujemo ekstraverte i introverte, drugi skup polova odnosi se na funkcije mišljenja i osjećanja te se treći skup polova odnosi na funkcije percepcije i intuicije (Omizo, 1978). Bitno je uočiti kako Jungov teorijski okvir sadrži pojmove poput libida, stoga je upitna teorijska opravdanost usporedbe ekstraverzije u Jungovom modelu te kasnijim modelima ličnosti koji sadrže isti pojam. Međutim, postojanje povezanosti između MBTI ekstraverzije te ekstraverzije u drugim modelima (Saggino i Kline, 1996; McCrae i Costa, 1989) implicira postojanje sličnih bihevioralnih tendencija koje proizlaze iz oba teorijska modela. Funkcije svijesti u Jungovoj tipologiji su intuicija (engl. *intuition*, oznaka *N*) kao uočavanje subliminalnih prostorno-vremenskih veza objekta i okolnog svijeta; percepcija (engl. *sensing*, oznaka *S*) kao puki čin opažanja; mišljenje (engl. *thinking*, oznaka *T*) kao tumačenje opaženog; te konačno osjećanje (engl. *feeling*, oznaka *F*) kao

davanje vrijednosti objektu (Jung, 1977). Kako bi podjela na 16 tipova ličnosti bila moguća, autorice MBTI-a dodatno dijele funkcije svijesti na racionalne; mišljenje i osjećanje, koje služe prosuđivanju iskustva o svijetu (engl. *judging*, oznaka *J*), te iracionalne: percepciju i intuiciju, putem kojih je svijet moguće fenomenološki doživjeti (engl. *perceiving*, oznaka *P*). Sve skale i pripadajuće dimenzije prikazane su u tablici 1.

Tablica 1.

Skale MBTI-a i njihove pripadajuće dimenzije.

SKALE	DIMENZIJE
<i>E/I</i>	Eksraverzija - Introverzija
<i>T/F</i>	Mišljenje - Osjećanje
<i>S/N</i>	Percepcija - Intuicija
<i>J/P</i>	Judging - Perceiving (Racionalne - Iracionalne)

Kao što osoba usmjerava svoje funkcioniranje, ili u Jungovim terminima, libido, prema vanjskom svijetu (ekstraverzija) ili prema unutarnjem odnosno subjektivnom svijetu (introverzija), tako i stavlja naglasak na jednu racionalnu, te na jednu iracionalnu funkciju (Omizo, 1978). Jedna od funkcija postaje dominantnom, dok osoba istovremeno uz nju koristi sekundarnu ili inferiornu funkciju iz suprotne kategorije - dakle, ako je npr. mišljenje (kao član racionalnih funkcija) dominantna funkcija, podržavat će ju funkcija koja je član iracionalnih funkcija (npr. intuicija). Konačni se tip ličnosti određen na temelju rezultata na upitniku definira kroz četiri dimenzije, pri čemu dimenzije nisu zamišljene kao kontinuirane, već kao bipolarne, odnosno osoba je na temelju rezultata smještena ili na jedan ili na drugi pol. Svaka skala ima neutralnu točku te se preferencija za jedan ili drugi pol očituje u tome da rezultati ispitanika na svakoj skali uglavnom nisu na neutralnoj točki, već su pomaknuti prema jednom od polova (Saggino i sur., 2001). Osim ovog tipološkog načina izražavanja rezultata, odnosno korištenja numeričkih vrijednosti samo u svrhu svrstavanja osobu u jednu od bipolarnih kategorija na svakoj skali, rezultate svake skale moguće je transformirati na kontinuiranu skalu. Prva je dimenzija ekstraverzije ili introverzije (*E/I*), druga se odnosi na percepciju i intuiciju (*S/N*), treća na mišljenje i osjećanje (*T/F*) i posljednja na prosuđivanje ili percipiranje (*J/P*) - što sve skupa rezultira poznatim kombinacijama slova poput INTP, ESFJ ili INFP koje definiraju psihološki tip osobe (Capraro i Capraro, 2002). U konačnom rezultatu navodi se i sekundarna ili inferiorna funkcija svijesti koja se određuje kombinacijom rezultata na *E/I* skali te *J/P* skali. Na primjer, Tipovi ENTJ i INTJ, koji se oznakom razlikuju samo na *E/I* skali, razlikuju se u svojim dominantnim i sekundarnim funkcijama. Tip ENTJ preferira funkciju prosuđivanja (eng. *judging*) u odnošenju s

vanjskim svijetom, stoga će kao ekstraverti, koji su općenito usmjereni na vanjski svijet, imati dominantnu funkciju mišljenja (*T*), te intuiciju (*N*) kao sekundarnu funkciju. Tip INTJ, također preferira funkciju prosuđivanja (eng. *judging*) u odnosu s vanjskim svijetom. Međutim, kako su introverti te kao takvi usmjereni na unutarnji svijet, mišljenje (*T*) će im predstavljati sekundarnu funkciju, dok će im intuicija biti dominantna funkcija. Odnosno, tip stava (*E* ili *I*), u kombinaciji s *J/P* skalom određuje dominantnu i sekundarnu funkciju (McCrae i Costa, 1989). MBTI javlja se u nekoliko formi, međutim, danas je standardna forma *G* koja sadrži 126 čestica prisilnog izbora. Tih 126 čestica mogu se podijeliti u četiri prethodno opisane skale (Boyle, 1995).

KARAKTERISTIKE SUBSKALA

Prvo pitanje odnosi se na valjanost dihotomizacije subskala MBTI instrumenta. Opravdanost takve dihotomizacije pružile bi bimodalne distribucije rezultata transformiranih na kontinuiranu mjernu ljestvicu, za svaku od četiri subskale. Međutim, dobivene distribucije takvih transformiranih rezultata uglavnom su normalne, stoga bi se moglo zaključiti da ne podržavaju dihotomizaciju ljestvica (McCrae i Costa, 1989). Analize pojedinih subskala na uzorcima većim od 10 000 menadžera putem troparametarskih modela teorije odgovora na zadatke (eng. *Item response theory*, IRT) također ne nalaze bimodalnost distribucija pojedinih subskala (Bess i Harvey, 2001). Zatim, kao što je spomenuto u uvodnom dijelu ovog rada, dominantna i sekundarna funkcija određuju se ovisno o ekstravertiranom ili introvertiranom tipu, stoga bi se mogli očekivati različiti regresijski koeficijenti vezani uz vanjske kriterije, za jedan i drugi tip. Ovaj je nalaz donekle, ali uglavnom vrlo slabo potvrđen u literaturi (McCrae i Costa, 1989).

Sljedeći problem odnosi se na *J/P* subskalau, konkretnije na njezino korištenje za određivanje dominantne i sekundarne funkcije. Pitanje je zapravo odgovara li empirijska preferencija racionalnih (*J*), odnosno iracionalnih (*P*) funkcija konačnom tipu koji je dobiven u funkciji *J/P* i *E/I* skale? McCrae i Costa (1989) na temelju svojih rezultata operacionalizirali su preferencije za *J/P* skalau kao relativnu udaljenost od neutralne točke na *S/N* i *T/F* skalama, koje su transformirane u kontinuirane. Preferencija za *judging* (*J*) implicirala bi veću udaljenost rezultata od neutralne točke na *T/F* skali (u bilo kojem smjeru), nego na *S/N* skali, zato što su mišljenje (*T*) i osjećanje (*F*) obje racionalne (*J*) funkcije. Stoga bismo, u slučaju preferencije racionalnih (*J*) funkcija, očekivali snažniju preferenciju za bilo koju racionalnu funkciju od preferencije za bilo koju iracionalnu funkciju. Obrnuto vrijedi za preferenciju *perceiving* (*P*). Povezanosti između preferencije za racionalne ili iracionalne funkcije određene kombinacijom *E/I* i *J/P* skale, te empirijski dobivenih rezultata na *T/F* i *S/N* skalama nije bilo. Dodatan problem vezan za ovaj nalaz upravo je faktorska kompleksnost *S/N* i *T/F* skala te zasićenost *J/P* i *S/N* skala istim faktorom (Saggino i Kline, 1996; McCrae i Costa, 1989), što će kasnije biti detaljnije opisano. Ovaj nalaz ukazuje na opću neusklađenost metode određivanja psihološkog tipa

te empirijskih rezultata na temelju kojih bi se takva tipologija trebala određivati (McCrae i Costa, 1989). Općenito, do sada navedeni rezultati govore o nedostatnoj valjanosti MBTI-a za određivanje dominantne (i sekundarne) funkcije u Jungovoj tipologiji koristeći *J/P* i *E/I* skalu, kao i o neopravdanosti konceptualizacije ljestvica kao dihotomnih.

POUZDANOST INSTRUMENTA

Capraro i Capraro (2002) proveli su generalizaciju pokazatelja pouzdanosti temeljenu na meta-analizi prijašnjih istraživanja ovog instrumenta, temeljenu na radovima objavljenim od 1998. do kraja 2001. godine. Problem na koji su naišli pri meta-analizi jest niska učestalost objavljivanja koeficijenata pouzdanosti dobivenih na uzorcima u brojnim istraživanjima. Tako navode da je od 210 pronađenih članaka, samo njih 14 sadržavalo bilo kakve podatke vezane za koeficijente pouzdanosti izračunate na uzorku korištenom u istraživanju te su ukupno pronašli 70 koeficijenata pouzdanosti. Rasponi test-retest koeficijenata pouzdanosti kretali su se od .48 do .91, sa prosječnom vrijednošću od .81. Vrijednost od .48 u ovom kontekstu izgleda kao iznimka, međutim autori meta-analize ne spominju okolnosti u kojima je dobiven taj rezultat. Sličan raspon rezultata dobiven je i u drugim istraživanjima, pri čemu su te vrijednosti gotovo uvijek najniže za *T/F* skalu (Stricker i Ross, 1962; prema Pittenger, 2005; Carlson, 1985). U kontekstu tipologije, također je čest nalaz da prilikom retesta u vremenskom razmaku od četiri ili pet tjedana, 30% do 50% ispitanika dobiva drukčiju kombinaciju četiri slova - i to uglavnom oni ispitanici koji su prilikom prvog testiranja na transformiranoj kontinuiranoj skali bili smješteni blizu središnje vrijednosti (Pittenger, 2005). U kontekstu unutarnje konzistencije, rasponi Cronbachovih α koeficijenata kreću se od .55 do .97 sa prosječnom vrijednošću od .82, dok jedino za *T/F* skalu pronađena je prosječna vrijednost manja od .8 (Capraro i Capraro, 2002). Često nije jasno specificirano jesu li pokazatelji pouzdanosti, bilo pokazatelji unutarnje konzistencije ili indeksi test-retest pouzdanosti, računati na kontinuiranim ili kategorijalnim podacima. Taj podatak ima bitne implikacije za praktičnu upotrebu instrumenta, stoga bi trebalo inzistirati na jasnom iznošenju vrste podataka korištenih u analizama. Kao što se može vidjeti, radi se o velikim rasponima dobivenih rezultata, što upućuje na važnost izračunavanja i objavljivanja koeficijenata pouzdanosti dobivenih na vlastitom uzorku. U suprotnome je mogućnost validacije ovog, pa i bilo kojeg drugog upitnika ličnosti, znatno ograničena. Osim toga, postavlja se pitanje razloga neobjavljivanja navedenih koeficijenata, što može biti dijelom zbog oslanjanja na podatke prisutne u MBTI priručniku (Briggs i Myers, 1998), te dijelom zbog implicitne pretpostavke da je instrument pouzdan.

KONVERGENTNA VALJANOST

U svrhu razmatranja konvergentne i konstruktne valjanosti, potrebno je usmjeriti se na odnose MBTI-a i drugih često upotrebljavanih upitnika ličnosti - poglavito NEO-PI (Costa i McCrae, 1985) i EPQ upitnika (Eysenck i Eysenck, 1975). NEO-PI sadrži skale neuroticizma (*N*), otvorenosti ka iskustvu (*O*), savjesnosti (*C*), ugodnosti (*A*) te se nominalno preklapa s MBTI upitnikom u skali ekstraverzije (*E*) (Costa i McCrae, 1985). Eysenckov EPQ upitnik također se nominalno preklapa s MBTI upitnikom u skali ekstraverzije te osim toga sadrži skale psihoticizma (*P*) i neuroticizma (*N*) (Eysenck i Eysenck, 1975). U pokušaju smještanja MBTI -a u faktorski prostor ličnosti, Saggino i Kline (1996) na svojem su uzorku primijenili MBTI, EPQ te 16 *PF* (Cattell i Mead, 2008) upitnike. 16 *PF* se, kao i već spomenuti EPQ i NEO-PI upitnici, nominalno preklapa s MBTI upitnikom u globalnom faktoru ekstraverzije. Osim toga sadrži globalni faktor anksioznosti i neuroticizma, što se preklapa s neuroticizmom u NEO-PI upitniku. Vezano za intertestovne korelacije, jedino je *E/I* skala iz MBTI-a značajno korelirala s ostala dva upitnika ličnosti. Kao što bi se moglo očekivati, te su korelacije bile najveće s ekstraverzijom iz EPQ upitnika, a bile su nešto veće od .7. Ostale skale MBTI-a imale su korelacije s EPQ upitnikom manje od .3. Iste nalaze dobili su Wakefield i suradnici (1976; prema Carlson, 1985) gdje je jedino *E/I* skala korelirala s EPQ ekstraverzijom i to nešto više od .7, dok ostale skale MBTI instrumenta nisu bile značajno povezane s EPQ upitnikom. Saggino i Kline (1996) zatim su, na temelju rezultata dobivenih na sva tri upitnika, proveli faktorsku analizu u pokušaju utvrđivanja odnosa MBTI-a i ostalih upitnika u faktorskom prostoru. Ona je rezultirala petofaktorskim modelom pri čemu su dva od tih pet faktora sadržavali samo skale 16 *PF*-a. U kontekstu te faktorske analize bitno je spomenuti nekoliko stvari. Prvo, skale *S/N* i *T/F* faktorski su kompleksne, jer su u otprilike istoj mjeri, i to više od .3, povezane s dva faktora. Drugo, skale *S/N* i *J/P* povezane su s istim faktorom, što znači da su zasigurno u međusobnoj interkorelaciji, a takav nalaz dodatno govori o njihovoj redundantnosti u sadržajnom smislu - isti taj nalaz dobili su u svojem istraživanju i McCrae i Costa (1989). Treće, skale MBTI-a blisko su povezane s Eysenckovim modelom - pri čemu prvi faktor sačinjava ekstraverzija EPQ-a kao i *E/I* skala u MBTI-u, drugi faktor sačinjava EPQ psihoticizam te *S/N* i *J/P* skale u MBTI-u, a treći faktor sačinjava EPQ neuroticizam i *T/F* u MBTI-u. Osim toga, u istraživanju odnosa MBTI upitnika te NEO-PI upitnika, McCrae i Costa (1989) nalaze povezanost četiri subskale MBTI-a s četiri faktora NEO-PI upitnika. Spomenute korelacije kreću se od .44 do .74 te impliciraju povezanost *E/I* skale s NEO-PI ekstraverzijom, zatim *S/N* skale s NEO-PI otvorenošću ka iskustvima, *T/F* skale s NEO-PI ugodnošću te *J/P* skale s NEO-PI savjesnošću. Jedino nije pronađena značajna povezanost s NEO-PI neuroticizmom. Sadržajno iste korelacije te u istom rasponu nalazi i Furnham (1996) u svojoj analizi odnosa MBTI i NEO-PI upitnika.

Istraživanje povezanosti MBTI rezultata s lokusom kontrole (Eliot i Hardy, 1977) govori o višim rezultatima na unutarnjem lokusu kontrole kod ekstraverata. Takav nalaz teorijski je očekivan jer se smatra da su ljudi s unutarnjim lokusom kontrole u većoj mjeri ekstrovertirani zbog većeg

uspjeha u dobivanju vanjskih potkrepljenja u funkciji vlastitog ponašanja u socijalnim kontekstima. Spomenuti nalaz stoga pruža podršku teorijskoj opravdanosti *E/I* skale. Još jedan zanimljiv nalaz odnosi se na mogućnost predviđanja androgenosti na temelju MBTI rezultata (Padgett i sur., 1982; prema Carlson, 1985). U tom smislu, *T/F* skala ima najveću važnost jer je pronađeno da androgini muškarci, neovisno o *S/N* i *E/I* skali, preferiraju funkciju osjećanja (*F*) na *T/F* skali. Suprotan nalaz dobiven je za androgine žene, koje na *T/F* skali preferiraju funkciju mišljenja (*T*).

Randall i suradnici (2017) pokušali su provesti meta-analizu istraživanja konstruktne valjanosti MBTI instrumenta, međutim nisu uspjeli primijeniti meta-analitičku metodologiju pri analizi radova jer je konstruktna valjanost u pronađenim istraživanjima definirana suviše različito. Stoga je donošenje uniformnog zaključka o konstruktnoj valjanosti bilo onemogućeno.

Rezultati istraživanja odnosa MBTI-a te EPQ i NEO-PI upitnika u oba slučaja neuspješno nalaze četiri faktora koje pretpostavlja struktura MBTI upitnika. Ipak, čini se da se MBTI preklapa i s NEO-PI upitnikom, kao i s EPQ upitnikom. Unatoč tome, neki od spomenutih nalaza pružaju podršku teorijskoj utemeljenosti *E/I* i *T/F* skala, vezano za njihovu mogućnost predviđanja teorijski smislenih rezultata u kontekstu lokusa kontrole i androgenosti. Nedostatak dokaza o valjanosti otežava ili čak onemogućuje interpretaciju rezultata MBTI-a u okviru Jungove tipologije. U tom smislu bitno je sjetiti se kako je *J/P* skala dodana vremenski kasnije te nije dio originalne Jungove teorije. Spomenuti nalazi korelacija *J/P* i *S/N* skala s istim faktorom mogu govoriti o sadržajnoj redundantnosti *J/P* skale. Navedena skala zapravo sadržajno obuhvaća područje kako *S/N* (sadržaj *P* dijela skale), tako i *T/F* (sadržaj *J* dijela skale) skale. Iako je dodavanje *J/P* skale korisno u smislu mogućnosti boljeg razlikovanja pojedinaca kroz 16, umjesto 8 tipova originalne Jungove tipologije, takva naizgled bolja diferencijacija faktorski nije u potpunosti opravdana. S obzirom na sve dokaze o valjanosti, ili nevaljanosti upitnika za mjerenje Jungove tipologije, postoji jedna zanimljiva mogućnost. Uzimajući u obzir postojeće dokaze o sadržajnom i faktorskom preklapanju MBTI-a s ostala dva upitnika, postoji mogućnost interpretacije MBTI rezultata u okviru NEO-PI ili EPQ upitnika (McCrae i Costa, 1989) – takav pristup omogućio bi smisleniji okvir za interpretaciju MBTI rezultata, dok bi istovremeno omogućio korištenje velikog broja normativnih podataka sakupljenih za MBTI u kontekstu NEO-PI ili EPQ upitnika. Drugim riječima, kada bi se velik broj normativnih podataka MBTI-a vezanih za npr. proporciju određenih psiholoških tipova u određenim zanimanjima mogao „prevesti“ na jezik NEO-PI ili EPQ modela, dogodile bi se dvije stvari: s jedne strane, takvi normativni podaci mogli bi se smislenije i opravdanije interpretirati u okviru dva spomenuta modela ličnosti, dok bi s druge strane takva procedura dovela do obogaćenih spoznaja vezanih za NEO-PI ili EPQ upitnik.

Još jedna mogućnost validacije upitnika jest pokušaj validacije u kojem bi se kao kriterij koristile procjene ličnosti jungovskih analitičara. Međutim, u takvom bi se slučaju za određivanje dominantne i sekundarne funkcije svijesti morale koristiti empirijski izračunate preferencije na *T/F* i *S/N* skalama, opisane prethodno u ovom radu,

zato što Jungova teorija ne pretpostavlja *J/P* skalu.

Jung općenito pretpostavlja da je velik dio ličnosti osobe pod utjecajem nesvjesnog, stoga se mora zaključiti da su ti elementi ličnosti nedostupni metodi samoizvještaja (McCrae i Costa, 1989). Iz tog bi se razloga MBTI mogao nadopuniti nekom vrstom projektivne tehnike koja bi onda zahvaćala te nesvjesne elemente. U teorijskom smislu, takav bi postupak bio smislen i opravdan, međutim u psihometrijskom smislu stvorio bi brojne probleme koji bi dodatno otežali validaciju MBTI upitnika.

Konačno, u pokušaju validacije vlastitog instrumenta za mjerenje Jungove tipologije, Sato (2017) je primijenio MBTI i vlastiti *Jung Psychological Types Scale - JPTS* (Sato, 2005). JPTS sadrži samo 3 subskale: *S/N*, *T/F* i *E/I* subskalau, što ga čini u većoj mjeri usklađenim s originalnom Jungovom teorijom. Korelacije subskala dvaju upitnika iznosile su .8 za *E/I* skale, .67 za *T/F* skale te .62 za *S/N* skale. U smislu konkurentne valjanosti, ovakvi nalazi pružaju podršku strukturi MBTI instrumenta. Bitno je naglasiti da su u ovom istraživanju korelacijski koeficijenti izračunavani na kategorijalnim rezultatima, a takav je pristup zapravo i smislen u kontekstu validacije MBTI i ostalih tipoloških upitnika ličnosti. Ako se konačne interpretacije MBTI-a i sličnih instrumenata za mjerenje psiholoških tipologija temelje na kategorijalnim rezultatima, u tom bi slučaju bilo smisljeno validirati upitnike upravo na takvim kategorijalnim rezultatima. Validacija upitnika za mjerenje tipologije na transformiranim kontinuiranim rezultatima pruža prednosti u statističkom smislu, međutim, isti taj postupak dovodi u pitanje opravdanost zaključaka o valjanosti i pouzdanosti donesenih na temelju analize kontinuiranih rezultata jer se tipološki instrumenti u praktičnoj primjeni oslanjaju na kategorijalne rezultate.

PODRUČJA PRIMJENE INSTRUMENTA

MBTI je pronašao široko područje primjene među nepsihijatrijskom populacijom, uglavnom obuhvaćajući organizacijsku i savjetodavnu praksu. U organizacijskom kontekstu, koristi se u *team buildingu*, zatim za rješavanje konflikata među zaposlenicima te procjenu ličnosti rukovoditelja (Davito, 1985; prema Capraro i Capraro, 2002). Osim toga, ovaj je instrument najčešće upotrebljavan u području profesionalnog usmjeravanja. U tom kontekstu, autori Pulver i Kelly (2008) navode nekoliko bitnih problema vezanih za ovaj instrument. Prvo, MBTI dijeli jako malo varijance s inventarima interesa, instrumentima kojima je profesionalno usmjeravanje jedna od primarnih funkcija. Drugo, postoji vrlo malo prospektivnih istraživanja prediktivne valjanosti MBTI-a za akademske i profesionalne okupacije. Vezano za to, nalazi upravo prospektivnog istraživanja koje su proveli Pulver i Kelly (2008) govore o neznačajnom doprinosu MBTI-a pri predikciji odabira studentske grupe studenata. Konačno, postojeći *Atlas of Type Tables* (Macdaid i sur., 1986) koji sadrži profile MBTI tipologije za više od 200 zanimanja izrađen je na trenutnim zaposlenicima, što naravno ostavlja otvorenom mogućnost da upravo radno mjesto doprinosi oblikovanju ličnosti, a ne da je ličnost osobe odgovorna za odabir radnog mjesta.

Još jedan problem odnosi se na već spomenutu dihotomizaciju ljestvica unutar instrumenta. Korištenje dihotomnih, naspram kontinuiranih ljestvica, smanjuje prediktivnu snagu instrumenta uklanjajući relevantne informacije koje su inače prisutne kod kontinuiranih mjera. U kontekstu selekcije kandidata ovo može stvoriti izražene probleme, pogotovo kada je i sam kriterij dihotomne prirode – što je upravo slučaj u selekcijskim postupcima, gdje je konačna odluka o zapošljavanju kandidata isto tako dihotomna (Pittenger, 2005).

U pokušaju korištenja MBTI instrumenta za predikciju brzine napredovanja na menadžerske pozicije, Furnham i Crump (2015) nalaze značajan regresijski koeficijent za *S/N* skalu. Bitno je naglasiti da je istraživanje provedeno na uzorku od 6000 ispitanika te je unatoč statističkoj značajnosti, navedeni regresijski koeficijent izrazito nizak i iznosi $\beta = 0.05$. U istom je istraživanju dob bila mnogo bitniji prediktor s regresijskim koeficijentom od $\beta = -0.35$. U ovom je istraživanju dodatan problem što su ispitanici dolazili iz brojnih organizacija te je nejasna funkcija i sadržaj pozicije menadžera u različitim organizacijama.

Carlson (1989) navodi „psihološku valjanost“ instrumenta kao njegovu veliku prednost. Pod tim nazivom autor podrazumijeva visoko slaganje rješavača s opisima njihovih tipova prisutnih u MBTI priručniku (Briggs i Myers, 1998). U tom smislu može se reći da rezultati ispitanika na ovom upitniku mogu pridonijeti razumijevanju vlastitog djelovanja i općenitom razumijevanju sebe, dok istovremeno omogućuju ljudima da spoznaju o psihološkom tipu drugih osoba koriste za razumijevanje njihovog ponašanja. Takve posljedice ostavljaju otvoren prostor za stereotipiziranje i samoispunjavajuća proročanstva, stoga nije u potpunosti jasno koliko je instrument zbilja koristan u dobivanju interpersonalnih i intrapersonalnih spoznaja.

POVIJESNI KONTEKST RAZVOJA INSTRUMENTA

U ovom će dijelu rada ukratko biti izloženi nalazi genealoške analize MBTI upitnika koju su proveli Case i Phillipson (2001), zatim će se razmotriti neke implikacije povijesnog nastanka i praktične upotrebe MBTI upitnika koje nadopunjuju do sada izložene psihometrijske podatke. U kontekstu genealoške analize ne postoji mnogo informacija vezanih uz ovaj instrument, stoga će se ovaj dio rada u potpunosti temeljiti na istraživanju spomenutih autora. Iako genealoška analiza ne pruža podatke koji bi bili relevantni u psihometrijskom smislu, bitno je imati na umu povijesnu i metodološku utemeljenost MBTI upitnika. Autori polaze od Jungovog snažnog, te u njegovom radu jasno izloženog interesa za područja astrologije i alkemije. U ovom radu neće biti obuhvaćena opsežna parafraza spomenutog rada, ali će ukratko biti izloženi alkemijski i astrološki utjecaji koji su usmjeravali Jungov rad i djelo te su posljedično i u velikoj mjeri implicitno, i dalje prisutni pri svakoj primjeni MBTI upitnika. Vjerojatno je najpoznatija Jungova analiza Paracelsusovog djela *De vita longa* (Jung, 1997), u kojem opsežno proučava Paracelsusove postavke koje se u konačnici tiču i psihološkog funkcioniranja. Osim toga, Jungov interes za alkemiju jasno je izložen

u njegovom djelu *Psihologija i alkemija* (Jung, 1984). U tome djelu Jung analizira psihološko-religijsku problematiku alkemije te sam alkemijski postupak primjenjuje u kliničkom okruženju na studiju slučaja, koristeći alkemijsku simboliku pri analizi snova jednog svog klijenta. Autori spomenute genealoške analize (Case i Phillipson, 2001) polaze od Empedoklove te kasnije Galenove tipologije, koje su bazirane na kvaternitetima, slično Jungovoj tipologiji. Pod kvaternitetima se podrazumijevaju dva para suprotstavljenih pojava. U Galenovoj tipologiji to se odnosi na kvaternitet temperamenata baziran na četiri tjelesne tekućine, a ta se tipologija, zapravo u potpunosti očuvana, nastavlja kroz povijest, kulminirajući u Ficinovoj tipologiji koja kvaternitet tjelesnih tekućina i temperamenata veže uz astrološke utjecaje pojedinih planeta. Autori zatim analiziraju Paracelsusovo djelo *De vita longa*, koje kronološki dolazi iza Galena, te Jungovu analizu toga rada. U tome djelu, Paracelsus spominje četiri *Scaiolae*, koje se odnose na „spiritualne moći uma“, te Jung zaključuje da Paracelsus zapravo govori o četiri funkcije svijesti, i to baš iste one koje kasnije nalaze svoje mjesto u njegovoj teoriji, te posljedično MBTI upitniku. Kvaternitet Jungovih psihičkih funkcija jasno se očituje u prikazu spomenutih funkcija kao četiri dijela mandale. Spomenuti prikaz može se pronaći u djelu *Psihologija i alkemija* (Jung, 1984, str 115).

Potrebno je imati na umu kako su brojni pokušaji akademskih istraživanja ovog upitnika zapravo pokušaji da se jednoj, u osnovi, povijesno očuvanoj astrološko-alkemijskoj tipologiji prida znanstveni kredibilitet. Iz Jungovog djela *Psihološki tipovi* (Jung, 1977), jasna je isključiva deskriptivna utemeljenost njegove tipologije u kojoj nema korelacijskih matrica ili kvantitativnih vrijednosti bilo koje vrste, nego kako to zapravo navode autori Case i Phillipson (2001), jedini brojevi koji se u djelu pojavljuju, imaju simboličko, naspram statističkom značenju. Osim toga, Jung je jasno isticao navedene utjecaje te ih je smatrao relevantnima kako za modernog čovjeka, tako i za psihologiju općenito. Interpretacija nečijih rezultata na ovom upitniku, dakle, predstavlja pokušaj da se tipologija, bazirana na predmodernoj kozmologiji, predstavi kao plod suvremenog, posve racionalnog i prije svega znanstvenog rada - pri čemu je ključno da sadržaj koji se interpretira ostaje u najvećoj mjeri neizmijenjen. Ono što se u konačnici moramo pitati jest: predstavlja li svaka primjena MBTI upitnika opetovanje implicitne „astrološke analize ličnosti“ (Case i Phillipson, 2001)? S obzirom na sve spomenuto o valjanosti, pouzdanosti i primjeni upitnika, upravo ovakva astrološka struktura koja je vrlo lako razumljiva i kao što je već spomenuto „psihološki valjana“ (Carlson, 1989), može biti razlogom tako česte i široke upotrebe MBTI instrumenta. U konačnici, astrologija i analiza ličnosti temeljena na njoj ne bi imala tako dugačak povijesni kontinuitet kada ne bi bila lako razumljiva širokom spektru ljudi.

ZAKLJUČAK

MBTI je upitnik ličnosti temeljen na Jungovoj tipologiji koji je često upotrebljavan u brojnim područjima, te za njegovu uporabu postoje opsežni normativni podaci. Unatoč tome, jedini aspekt MBTI upitnika koji pruža donekle zadovoljavajuće empirijske i psihometrijske karakteristike upravo je njegova pouzdanost. Iako je meta-analički utvrđena na relativno malom broju podataka, koeficijenti pouzdanosti zadovoljavajući su u smislu test-retest pouzdanosti i u smislu unutarne konzistencije subskala. Ipak, i u ovom aspektu očituje se psihometrijski nedostatak korištenja dihotomnih ljestvica što je najjasnije vidljivo u različitim klasifikacijama psihološkog tipa iste osobe u razdoblju od nekoliko tjedana.

Veliki problem ovog upitnika nalazimo u području valjanosti. Sva istraživanja spomenuta u dijelu o valjanosti upućuju na to da MBTI nije valjan za mjerenje Jungove tipologije – konceptualizacija mjernih ljestvica, dodavanje J/P ljestvice, pretpostavljena faktorska struktura te metoda određivanja dominantne i sekundarne funkcije svijesti (pa onda i psihološkog tipa općenito) nemaju empirijsku niti teorijsku potporu. Općenito govoreći, MBTI svojom strukturom ne odgovara Jungovoj teorijskoj konceptualizaciji. Međutim, spomenuta mogućnost reinterpretacije MBTI upitnika u kontekstu NEO-PI ili EPQ upitnika, barem u teoriji zvuči kao praktičan način iskorištavanja velikog broja normativnih podataka dobivenih za MBTI. Upravo ta visoka učestalost korištenja MBTI-a u brojnim kontekstima te normativni podaci koji posljedično proizlaze iz takve upotrebe instrumenta, predstavljaju najveću prednost ovog upitnika. Osim toga, u budućnosti bi se istraživači trebali usmjeriti na prospektivno ispitivanje prediktivne valjanosti upitnika te inzistirati na objavljivanju svih relevantnih podataka dobivenih na vlastitim uzorcima. Također se prilikom objavljivanja radova mora jasno naglasiti jesu li podaci dobiveni na kategorijalnim ili kontinuiranim podacima, zato što ta razlika ima implikacije za praktičnu uporabu instrumenta.

Nalazi opisane genealoške analize upućuju na to da se radi o konceptualizaciji tipologije koja progona ljudski duh već tisućljećima. Dajući takvoj arhajske ili barem predmodernoj konceptualizaciji, novo i „znanstveno“ ruho, bez da pritom promijenimo samu konceptualizaciju tipologije, nećemo se zapravo udaljiti od njenih astroloških i alkemijskih korijena. Iako ti korijeni ne predstavljaju nikakav problem u praktičnom smislu primjene upitnika, zanimljivo je osvijestiti djelovanje jedne „astrološke analize ličnosti“ koja postaje živom prilikom svake primjene ovog upitnika, a dijelom bi mogla biti i odgovorna za takvu široku upotrebu instrumenta.

Velika prednost MBTI mogla bi se nalaziti u Jungovom opsežnom teorijskom okviru, koji kao takav pruža mogućnost za generiranje i provjeru velikog broja hipoteza, pa onda i omogućuje detaljnu provjeru konstruktne valjanosti. Osim toga, upitnik je ljudima pristupačan i razumljiv što može pridonijeti njihovom razumijevanju samih sebe, ali i ljudi oko njih što također predstavlja prednost upitnika.

LITERATURA

- Bess, L. T. i Harvey, R. J. (2001). Bimodal Score Distributions and the MBTI: Fact or Artifact? Annual Conference of the Society for Industrial and Organizational Psychology.
- Briggs, K. C. i Myers, I. B. (1998). Myers-Briggs Type Indicator. Consulting Psychologists Press.
- Capraro, R. M. i Capraro, M. M. (2002). Myers-Briggs Type Indicator Score Reliability Across Studies: A Meta-Analytic Reliability Generalization Study. *Educational and Psychological Measurement*, 62(4), 590-602.
- Carlson, J. G. (1985). Recent Assessments of the Myers-Briggs Type Indicator. *Journal of Personality Assessment*, 49(4): 356-365, https://doi.org/10.1207/s15327752jpa4904_3
- Carlson, J. G. (1989). Affirmative: In Support of Researching the Myers-Briggs Type Indicator. *Journal of Counseling and Development*, 67, 52-54.
- Case, P. i Phillipson, G. (2001). Astrology, Alchemy and Retro-Organization Theory: An Astro-Genealogical Critique of the Myers-Briggs Type Indicator. *Organization*, 11(4): 473-495. <https://doi.org/10.1177/1350508404044059>
- Cattell, H. E. P. i Mead, A. D. (2008). The Sixteen Personality Factor Questionnaire (16PF). U G. J. Boyle, G. Matthews i D. H. Saklofske (Ur.), *The SAGE handbook of personality theory and assessment, Vol 2.: Personality measurement and testing (str. 135-159)*. Sage Publications, Inc. <https://doi.org/10.4135/9781849200479.n7>
- Costa, P. T. Jr. i McCrae, R. R. (1985b). The NEO Personality Inventory manual. Psychological Assessment Resources.
- Eliot J, Hardy R.C. (1977) Internality and Extraversion-Introversion. *Perceptual and Motor Skills*. 45(2):430-430. <https://doi.org/10.2466/pms.1977.45.2.430>
- Eysenck, H. J. i Eysenck, S. B. G. (1975) Manual of the Eysenck Personality Questionnaire. Hodder and Stoughton.
- Furnham, A. (1996). The big five versus the big four: the relationship between the Myers-Briggs Type Indicator (MBTI) and NEO-PI five factor model of personality. *Personality and individual differences*, 21(2), 303-307.
- Furnham, A., & Crump, J. (2015). The Myers-Briggs Type Indicator (MBTI) and Promotion at Work. *Psychology*, 6, 1510-1515. <https://dx.doi.org/10.4236/psych.2015.612147>
- Jung, C. G. (1977). *Dinamika nesvesnog*. Matica srpska.
- Jung, C. G. (1977). *Psihološki tipovi*. Matica srpska.
- Jung, C. G. (1984). *Psihologija i alkemija*. Naprijed.
- Jung, C. G. (1997). *Alhemijske studije*. Atos.
- Macdaid, G. P., McCaulley, M. H., Kainz, R. I. (1986). *Myers-Briggs Type Indicator Atlas of Type Tables*. Center for Applications of Psychological Type.
- McCrae, R. R. i Costa, P. T., Jr. (1989). Reinterpreting the Myers-Briggs Type Indicator From the Perspective of the Five-Factor Model of Personality. *Journal of Personality*, 57(1), 17-40. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.1989.tb00759.x>
- Omizo, M. M. (1978). An Evaluation of the Myers-Briggs Type Indicator [Doktorski rad, University of Southern California]. ProQuest.
- Pittenger, D. J. (2005). Cautionary Comments Regarding the Myers-Briggs Type Indicator. *Consulting Psychology Journal: Practice and Research*, 57(3), 210-221. <https://doi.org/10.1037/1065-9293.57.3.210>
- Pulver, C. A. i Kelly, K. R. (2008). Incremental Validity of the Myers-Briggs Type Indicator in Predicting Academic Major Selection of Undecided University Students. *Sage Publications*, 16(4), 441-455. <https://doi.org/10.1177/1069072708318902>
- Randall, K., Isaacson, M. i Ciro, C. (2017) Validity and Reliability of the Myers-Briggs Type Indicator. *Journal of Best Practices in Health Professions Diversity*, 10(1), 1-27.
- Saggino, A., Cooper, C. i Kline, P. (2001). A confirmatory factor analysis of the Myers-Briggs Type Indicator. *Personality and Individual Differences*, 30, 3-9.
- Saggino, A. i Kline, P. (1996). The location of the Myers-Briggs Type Indicator in personality factor space. *Personality and individual differences*, 21(4), 591-597.
- Sato, J. (2017). Additional report about the validity of the Jung Psychological Types Scale. *Online Journal of Japanese Clinical Psychology*, 4, 1-7.
- Sato, J. (2005). Construction of Jung Psychological Types Scale. *Journal of Japanese Psychology*, 76, 203-210.